

CZŁOWIEK-RODZINA-PRAWO

W tym numerze:

- Piotr Telusiewicz*** 3-4
Uwaga do projektu ustawy o zmianie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz niektórych innych ustaw
- Marta Greszata - Telusiewicz*** 6-11
Zasada kolegialności (Przewodnik po kanonicznych zasadach procesowych – część VI)
- Долинская Мария Степановна*** 13-19
Некоторые правовые аспекты деятельности органов нотариата Украины

***Polskie prawo rodzinne
— aktualności***

Uwaga do projektu ustawy o zmianie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz niektórych innych ustaw

W dniu 6 czerwca 2014 roku grupa posłów Platformy Obywatelskiej i Polskiego Stronnictwa Ludowego wniosła projekt ustawy o zmianie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz niektórych innych ustaw. Projekt wraz z uzasadnieniem jest dostępny na stronie internetowej Sejmu RP. W odniesieniu do całości projektu wskazano, że *„przedkładany projekt nowelizacji ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej uwzględnia zmiany, które poprawią funkcjonowanie rozwiązań systemowych oraz przyczynią się do lepszego jakościowo wsparcia rodzin i poprawy opieki nad dziećmi umieszczonymi w pieczy zastępczej”*.

W tym miejscu chciałbym zwrócić uwagę na projekt jednego przepisu, tj. art. 36 ust. 1 projektu ustawy. Projektodawcy proponują następującą jego treść: *„Dziecko umieszczone w pieczy zastępczej do rodziny zastępczej, rodzinnego domu dziecka albo placówki opiekuńczo-wychowawczej kieruje starosta.”*

Biorąc powyższe pod uwagę należy się odnieść do tych części uzasadnienia projektu, które wyraźnie nawiązują do projektu art. 36. Już w części ogólnej uzasadnienia wskazano, że *„najważniejszą zmianą w projektowanej ustawie jest rezygnacja z udziału sądu w wyborze formy pieczy zastępczej, w której dziecko zostanie umieszczone”*. Natomiast w części szczegółowej – dotyczącej art. 36 – wskazano, że *„postulowaną zmianą proponuje się by sąd jedynie umieszczał dziecko w pieczy zastępczej, natomiast obowiązek skierowania dziecka do odpowiedniej formy pieczy zastępczej spoczywać będzie na staroście, który wydawać będzie skierowanie dziecka do konkretnej rodziny zastępczej, rodzinnego domu dziecka, czy placówki opiekuńczo-wychowawczej”*. W pozostałym zakresie powtórzono treść całego projektowanego art. 36.

Konsekwencją takiego projektu mają być zmiany w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym. Proponuje się, aby w art. 109 w § 2 wprowadzenie do wyliczenia otrzymało brzmienie: *„Sąd opiekuńczy może:”*, zaś pkt 5 otrzymał brzmienie: *„5) zarządzić umieszczenie małoletniego w pieczy zastępczej”*. Dodatkowo proponuje się uchylenie art. 112[5] – 112[8]. Uzasadniając te zmiany wskazano, że: *„Projektowane zmiany wprowadzenia do wyliczenia w art. 109 § 2 zamykają katalog rozstrzygnięć, które może wydać sąd opiekuńczy w przypadku, gdy dobro dziecka jest zagrożone. Zmiana ta ma na celu jasne wskazanie, że dziecko pozbawione opieki i wychowania przez rodziców może zostać umieszczone tylko i wyłącznie w pieczy zastępczej. Ponadto projektowana ustawa wprowadza zmiany do krio wynikające ze zmiany podmiotu kierującego dziecko do określonej formy pieczy zastępczej...”*

Komentując krótko wyżej wskazany projekt art. 36 oraz projekt zmian w KRO, w pierwszej kolejności chciałbym wskazać na całkowity brak jasnego i merytorycznego uzasadnienia proponowanych zmian. To co jest nazwane „uzasadnieniem” jest jedynie kopią ciągle powtarzanych ogólnych haseł lub treści projektowanych przepisów. W kontekście zmian w KRO widoczne są niedociągnięcia językowe, co jest zauważalne w wyżej prezentowanej kopii tekstu uzasadnienia. W uzasadnieniu do projektu, jego twórcy nie odpowiadają na pytania: czy można przenieść na starostę kompetencję sądu opiekuńczego?, czy takie przeniesienie jest zgodne z Konstytucją?, czy wybór podjęty przez starostę będzie mógł stanowić merytoryczną kontynuację decyzji podejmowanej przez sąd opiekuńczy?. Uważam, że odpowiedzi na te pytania powinny być udzielone.

Ponadto chciałby jeszcze raz powrócić do przywołanych już w tym miesięczniku kryteriów doboru odpowiednich zarządzeń przy ograniczeniu władzy rodzicielskiej [patrz P. Telusiewicz, Nietrafiony projekt zmian w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym, Człowiek – Rodzina – Prawo 2014, Nr 2, s. 3-4]. Zaliczyłem do nich: stan zagrożenia dobra dziecka, zasadę autonomii rodziny, domniemanie dobrej woli rodziców, interes społeczny. Uważam, że sąd opiekuńczy kierując się wskazanymi kryteriami nie tylko dokona wyboru **odpowiedniego zarządzenia** [patrz art. 109 § 1 KRO], ale i dokona **odpowiedniego** wyboru rodziny zastępczej, rodzinnego domu dziecka albo placówki opiekuńczo-wychowawczej. Wspomniane kryteria wyboru są bowiem wpisane w naturę wydawanych przez sąd opiekuńczy - na podstawie art. 109 KRO - orzeczeń. Czy będą one uwzględniane przez starostę przy podejmowaniu decyzji, o której mowa w projekcie ustawy. Wydaje się, że nie. Ponadto orzeczenie zawierające jedynie umieszczenie w pieczy zastępczej stwarza wrażenie orzeczenie niekompletnego, pozbawionego istotnej - z racji na ustalony stan faktyczny oraz wspomniane kryteria - części.

*Comments on the draft law amending the Law on Family Support and Foster Care System
and some other acts*

On 6th June 2014 a group of deputies of the Civic Platform and the Polish Peasant Party filed a bill amending the Law on Family Support and Foster Care System and some other laws. As indicated in the justification of the bill, the most important change in the draft law is to exclude the court from the process of the selection of the foster care form in which the child will be placed. According to the draft, the court's task will be limited to placing the child in foster care, whereas choosing the appropriate form of foster care will rest with the mayor. According to the project, it is the county that will direct the child to a particular foster family, family home child or an educational and care institution.

Słowa kluczowe: władza rodzicielska, sąd opiekuńczy, piecza zastępcza, starosta
Keywords: parental authority, Guardianship Court, Foster care, mayor

***Z problematyki kościelnego
prawa procesowego***

Zasada kolegialności (Przewodnik po kanonicznych zasadach procesowych – część VI)

W niniejszym artykule Autorka przedstawia wynik swoich wieloletnich badań nad kanonicznymi zasadami procesowymi. Choć nawiązuje on do wątków podejmowanych już przez Autorkę [M. Greszata. *Iudicium cum principiis*. Kodeksowa weryfikacja wybranych zasad procesowych w kanonicznych sprawach o nieważność małżeństwa. Lublin 2008.], to jednak w istotnych rozważaniach przedstawia nowe ujęcie merytoryczne, gdyż w sposób przystępny prezentuje zasadę kolegialności, aby ułatwić

potencjalnemu czytelnikowi poruszanie się po zawiłościach systemu kanonicznego prawa procesowego.

Zasada kolegialności należy do grupy zasad organizujących *iudicium*, odnosi się do rozpoznawania sporu w ramach *iudicium*, a w szczególności jest istotna dla sędziów. W strukturze kanonicznego *iudicium*, oprócz przedmiotu sporu, stron, rozstrzygnięcia wyrokowego i z nich wypływającej formalistyki, konieczny jest element udziału sędziego. Bez jego aktywności w *iudicium* nie można byłoby w ogóle mówić o istnieniu *iudicium*, czyli o *iudicium* jako takim. Sędzia jako reprezentant władzy sądowej, przynależy w sposób najściślejszy do kanonicznego procesu spornego, tworząc go w jego istocie i strukturze.

Zasada kolegialności, w swojej istotnej treści, stanowi dyrektywę, która uzupełnia zasadę odpowiedzialności przewodniczącego za przebieg procesu, a tym samym wzmacnia tę zasadę. Z jednej strony jest bowiem tak, że przewodniczący turnusu samodzielnie odpowiada za pewne czynności procesowe, a z drugiej strony jest tak, iż w *iudicium* mieszczą się takie szczególne czynności, w których decyzja jedynie przewodniczącego jest niewystarczająca, wskutek czego musi być ona podjęta kolegialnie przez cały zespół, większością głosów. Są możliwe więc takie sytuacje procesowe w *iudicium*, w których głos przewodniczącego zespołu sędziowskiego jest decydujący i jednocześnie wystarczający, ale są też sytuacje, w których musi zabrać głos całe kolegium, ponieważ dopiero głos całego zespołu jest decydujący. Zasada kolegialności wyraża się więc w szczególnej odpowiedzialności całego kolegium za przebieg kanonicznego procesu o nieważność małżeństwa w ramach *iudicium*.

Trybunał kolegialny, złożony z trzech sędziów kościelnych, jest gwarantem realizacji zasady kolegialności, ponieważ każdy z sędziów tworzących ten trybunał, stoi na straży właściwego rozpoznania i definitywnego rozstrzygnięcia konkretnej sprawy o nieważność małżeństwa. Trybunał w takim rozumieniu, nazywany też sądem, to osoba lub osoby, prawnie wyposażone we władzę sądową, którym powierza się rozpoznanie i rozstrzygnięcie sprawy sądowej. Z istoty swej trybunał stanowią dwa urzędy: urząd sędziego i urząd notariusza. W rzeczywistości jednak sędzia wykonując swój urząd współpracuje, oprócz notariusza, z wieloma osobami, pełniącymi różne urzędy sądowe: z obrońcą wężła, rzecznikiem sprawiedliwości, adwokatem, pełnomocnikiem, opiekunem, kuratorem i innymi [T. Pawluk. *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*. T. 4. Dobra doczesne Kościoła. Sankcje w Kościele. Procesy. Olsztyn 1990 s. 180.].

Sędziowie w sądach kościelnych w praktyce rozpatrują sprawy dotyczące funkcjonowania Kościoła, wypełniania jego zadań przez wiernych, pozycji prawnej osób w Kościele oraz wszelkie sprawy, w których przynajmniej jedna ze stron należy do Kościoła katolickiego. Czasem rozpatrują także sprawy osób, z których żadna nie należy do Kościoła katolickiego. Sytuacja taka występuje wtedy, gdy przynajmniej jedna z tych osób potrzebuje rozstrzygnięcia kwestii przez sąd Kościoła katolickiego [R. Szychmiller. *Sądownictwo kościelne w służbie praw człowieka*. Olsztyn 2000 s. 38.]. Uwzględniając hierarchiczny ustrój sądownictwa kościelnego, można wskazywać na różne stopnie trybunałów, czyli instancje. Rodzaje trybunałów wynikają z uwzględnienia różnych kryteriów konkretyzujących te trybunały. Stosując różne kryteria podziału wyróżnia się różne rodzaje trybunałów. Ze względu na pochodzenie trybunału, wyróżnia się trybunały wywodzące się z prawa Bożego i z prawa kościelnego [R. Szychmiller. *Sądownictwo kościelne w służbie praw człowieka*. Olsztyn 2000 s. 54.]. Do tych pierwszych należą zasadniczo trybunały papieskie [Szerzej na ten temat zob. T. Rozkrut. Trybunał Apostolski Roty Rzymskiej (szkic historyczno – kanoniczny). *Polonia Sacra* 2 (1998) nr 3 s. 127 – 140; T. Rozkrut. Najwyższy Trybunał Sygnatury Apostolskiej: historia, kompetencje oraz znaczenie Trybunału Apostolskiego w życiu Kościoła. *Polonia Sacra* 3 (1999) nr 4 s. 167 – 179; T. Rozkrut. Penitencjaria Apostolska. *Polonia Sacra* 3 (1999) nr 5 s. 261 – 271; G. Pasutto. *Romana Rota (Romana Rota)*. *Nuovo dizionario di diritto canonico*. A cura di C.C. Salvador, V. de Paolis, G. Ghirlanda. San Paolo 1993 p. 930 – 931; G. Pasutto. *Segnatura Apostolica*

(*Signatura Apostolica*). Nuovo dizionario di diritto canonico. A cura di C.C. Salvador, V. de Paolis, G. Ghirlanda. San Paolo 1993 p. 977 – 979; E. Olivares. Penitenzieria Apostolica (*Paenitentiaria Apostolica*). Nuovo dizionario di diritto canonico. A cura di C.C. Salvador, V. de Paolis, G. Ghirlanda. San Paolo 1993 p. 783 – 784.] i biskupie, ale także trybunały w metropoliach, gdy sądzą sprawy ze swojej diecezji w pierwszej instancji. Do drugich należą trybunały diecezjalne, trybunały metropolitalne i zakonne [R. Sztuchmiller. Sądownictwo kościelne w służbie praw człowieka. Olsztyn 2000 s. 54.].

Ze względu na terytorium, w odniesieniu do którego trybunał sprawuje władzę sądową, wyróżnia się trybunały: diecezjalne (sądzą sprawy tylko ze swojej diecezji, ewentualnie na specjalne zlecenie także z innych diecezji), międzydiecezjalne (sądzące sprawy z kilku ściśle określonych diecezji), metropolitalne (sądzące w pierwszej instancji sprawy ze swojej archidiecezji, a w drugiej instancji sprawy apelacyjne z diecezji podległych metropolicie), trybunały Stolicy Apostolskiej (sądzące sprawy wiernych całego świata, na ogół w trzeciej instancji, ale wyjątkowo także w pierwszej i drugiej instancji) [R. Sztuchmiller. Sądownictwo kościelne w służbie praw człowieka. Olsztyn 2000 s. 54.]. Ze względu na stosunek hierarchiczny wyróżnia się trybunały: równorzędne, które w żaden sposób nie podlegają sobie; podległe, czyli niższe, które mają nad sobą trybunał wyższej instancji, są to trybunały pierwszej i drugiej instancji; nadrzędne, czyli wyższe; które przyjmują apelacje od trybunałów niższej instancji i w pewnym zakresie kontrolują ich pracę, są to trybunały drugiej instancji i trybunały Stolicy Apostolskiej. Ze względu na charakter władzy sądowej wyróżnia się trybunały: zwyczajne, które posiadają władzę z mocy prawa; delegowane, które posiadają władzę z nadania. Ze względu na zakres rozpatrywanych spraw trybunały dzielą się na: powszechne, które mogą rozpatrywać wszystkie sprawy (z wyjątkiem wyraźnie zastrzeżonych); specjalne, do osądzania określonych spraw (mażeńskich lub zakonnych) [R. Sztuchmiller. Sądownictwo kościelne w służbie praw człowieka. Olsztyn 2000 s. 54.]. Ze względu na kolejność rozpatrywań sądowych trybunał może występować jako sąd pierwszej, drugiej lub dalszej instancji. Instancja druga i dalsze są zawsze instancjami apelacyjnymi. Żadnej nie można nazwać najwyższą, gdyż są powody, dla których niektóre sprawy mogą być kierowane do kolejnego rozpatrzenia [CIC c. 1621, c. 1643, c. 1645 § 1; por. DC art. 271, art. 280 § 2.].

Skład zespołu sędziowskiego różnicuje trybunały ze względu na dwa czynniki. Pierwszym jest udział świeckich w zespole sędziów wyrokujących, z powodu którego mogą występować trybunały złożone tylko z duchownych oraz trybunały złożone z sędziów duchownych i świeckich. Drugim czynnikiem jest liczba sędziów wyznaczonych do konkretnej sprawy, z tego powodu mogą występować właśnie trybunały jednego sędziego i kolegialne [R. Sztuchmiller. Sądownictwo kościelne w służbie praw człowieka. Olsztyn 2000 s. 54.].

Do rozpatrzenia i rozstrzygnięcia sprawy zwykle wystarcza trybunał jednego sędziego. Sędzia w takiej sytuacji, ponieważ sam podejmuje decyzję, ma duże poczucie odpowiedzialności, jest na bieżąco i bezpośrednio zorientowany w całokształcie sprawy, a przy tym nikomu nie podlega pod względem administracyjnym, co wpływa na sprawny przebieg procesu. Ale tenże sędzia jest jednocześnie narażony na niebezpieczeństwo subiektywizmu, a niekiedy może łatwo ulec opinii publicznej lub kierować się względami pozaprawnymi. Tymczasem trybunał kolegialny ma większą możliwość obiektywnego wyświetlenia sprawy, może konfrontować opinie sędziowskie, skuteczniej również opiera się naciskom zewnętrznym. Dlatego kanoniczne prawo procesowe sprawy większej wagi powierza właśnie trybunałowi kolegialnemu [T. Pawluk. Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. T. 4. Dobra doczesne Kościoła. Sankcje w Kościele. Procesy. Olsztyn 1990 s. 192 - 193.]. Przez trybunał kolegialny należy rozumieć kolegium sądzące, złożone z trzech lub większej ilości sędziów diecezjalnych, którzy działają w imieniu biskupa na mocy zwyczajnej władzy sądenia [Por. T. Pieronek. Kościelne prawo procesowe. Cz. 7. W: Prawo kanoniczne w okresie odnowy posoborowej. Red. E. Szafrowski. T. 2. Warszawa 1979 s. 456 – 457. Według Pawluka, biskup diecezjalny może ustanowić również trybunał kolegialny, złożony z delegatów sędziego, nie należących do grona sędziów diecezjalnych. Taki trybunał, który może być powołany tylko w szczególnym przypadku, działa przejściowo, otrzymując jurysdykcję do określonej sprawy. Gdyby jednak na czele takiego składu sędziowskiego stanął wikariusz sądowy lub pomocniczy wikariusz sądowy, trybunał ten miałby charakter trybunału zwyczajnego. Zob. T. Pawluk. Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. T. 4. Dobra doczesne Kościoła. Sankcje w Kościele. Procesy. Olsztyn 1990 s. 192.].

Odrzucając przeciwny zwyczaj, trybunałowi kolegialnemu trzech sędziów są zarezerwowane: sprawy sporne węzła święceń oraz węzła małżeńskiego; sprawy karne o przestępstwa, które mogą pociągnąć za sobą karę wydalenia ze stanu duchownego oraz o wymierzenie lub deklarację ekskomuniki [CIC c. 1425 § 1; por. DC art. 30 § 1.]. Wyrok dotyczący tych spraw byłby nieważny, gdyby nie wydał go trybunał kolegialny, złożony zwyczajnie z trzech sędziów [CIC c. 1622; por. DC art. 272.]. Ustawa nie dopuszcza zwyczaju przeciwnego, choćby on był stuletni lub niepamiętny [T. Pawluk. Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. T. 4. Dobra doczesne Kościoła. Sankcje w Kościele. Procesy. Olsztyn 1990 s. 193.]. W trybunale kolegialnym sędziowie wydają wyrok kolegialnie, to znaczy jednogłośnie lub większością głosów [CIC c. 1426 § 1; por. DC art. 31.].

Jeżeli zdaniem biskupa diecezjalnego dobro uczestników procesu lub dobro Kościoła tego wymaga, w sprawach trudniejszych lub większej wagi, może on zlecić ich rozpatrzenie trybunałowi złożonemu nawet z pięciu sędziów [CIC c. 1425 § 2; por. DC art. 30 § 2.]. Natomiast w sytuacji, gdyby w trybunale pierwszego stopnia nie dało się ustanowić kolegium sędziowskiego, biskup diecezjalny, po uzyskaniu zgody Konferencji Episkopatu, może sprawę zlecić trybunałowi jednego sędziego [CIC 1425 § 4; por. DC art. 30 § 3.]. Sędzią takim zawsze powinien być duchowny. Rozwiązanie to jest dopuszczalne dotąd, dopóki trwa niemożność skompletowania kolegium sędziowskiego. Ponadto taki jeden sędzia powinien sobie oczywiście dobrać audytora i asesora, którzy będą mu pomagali i zapewniali większy obiektywizm w prowadzeniu sprawy. Zwolniony jest z tego obowiązku tylko wtedy, gdy dobranie wspomnianych osób jest niemożliwe [R. Szychmiller. Sądownictwo kościelne w służbie praw człowieka. Olsztyn 2000 s. 65.].

W systemie kanonicznego prawa procesowego istnieją przepisy warunkujące kompetencje trybunału kolegiального w pewnych rodzajach spraw [Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Paulii PP. II promulgatus. AAS 75 (1983) pars II, p. 1 – 317 (dalej CIC) c. 1425 § 1.]. Konieczność trybunału kolegiального w procesie kanonicznym jest podyktowana szczególnymi racjami, z których wypływa odpowiedzialność Prawodawcy za te rodzaje spraw, w których właściwy jest właśnie trybunał kolegialny. Na przykład obligatoryjnie zostało rozstrzygnięte w normie artykułu 263 Instrukcji *Dignitas connubii* dla spraw o nieważność małżeństwa [Pontificium Consilium De Legum Textibus. Instructio „Dignitas connubii” servanda a tribunalibus dioecesanis et interdioecesanis in pertractandis causis nullitatis matrimonii (25 I 2005). Communicationes 37 (2005), p. 11 – 89 (dalej DC).], że każdy trybunał apelacyjny, a więc drugiej lub dalszej instancji, powinien działać w składzie kolegialnym, pod sankcją nieważności czynności prawnych. Oznacza to tym samym, że trybunał wyższej instancji musi być trybunałem kolegialnym, również pod karą nieważności. Norma o konieczności kolegiального działania trybunału apelacyjnego ma również zastosowanie wtedy, gdy sprawa w instancji podstawowej jest rozpatrywana jako skrócony proces dokumentalny, czyli sumaryczny [W. Wenz, P. Wróblewski. Urząd obrońcy węzła i procesowe decyzje sędziego na etapie wyrokowania. Zagadnienia wybrane z procesu o nieważność małżeństwa. Wrocław 2007 s. 187.].

W Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku Prawodawca kościelny umieszcza normę o następującej treści: „Trybunał kolegialny powinien działać kolegialnie i wydawać wyroki większością głosów” [CIC c. 1426 § 1.]. Po przeczytaniu tego kanonu nasuwa się pytanie o konkretne doprecyzowanie sformułowania „...trybunał kolegialny powinien działać kolegialnie...”, pytanie o to, w czym się owa kolegialność wyraża w działaniach procesowych sędziów tworzących trybunał kolegialny. Konkretnego doprecyzowania tego kanonu dokonuje Instrukcja *Dignitas connubii*, która zamieszcza w artykule 45 trzynastcie szczegółowych rozwiązań, czyli wskazówek dla sędziów tworzących trybunał kolegialny, w jaki sposób powinni działać, żeby ich działanie było działaniem kolegialnym.

Kompetencje trybunału kolegiального tworzą pewien kompleks uprawnień, wskazujący na zasadę kolegialności, organizującą *iudicium* w sprawach o nieważność małżeństwa. Wyznaczają one bowiem sposób postępowania kolegium, a tym samym nadają konkretny kształt przebiegowi *iudicium*. Bez tego kolegiального działania turnusu sędziowskiego, które szczegółowo omawia Instrukcja *Dignitas connubii*, *iudicium* nie byłoby sobą. Odpowiedzialność całego zespołu sędziów kościelnych wyznaczonych jako trybunał do konkretnej sprawy o nieważność małżeństwa, nakłada na ten trybunał poszczególne obowiązki, bez których logika postępowania procesowego w ramach *iudicium* mogłaby zostać zaburzona.

W oparciu o lekturę Kodeksu Prawa Kanonicznego, pojawiająca się wątpliwość na temat określenia, iż trybunał kolegialny powinien działać kolegialnie, zostaje wyjaśniona w 45 artykule Instrukcji *Dignitas connubii*. Artykuł ten bowiem przedstawia trzynastcie kompetencji trybunału kolegiального, trzynastcie funkcji kolegium, czyli sędziów tworzących trybunał kolegialny w sprawach o nieważność małżeństwa

[R. Sztuchmiller. Forum właściwe i organizacja trybunałów kościelnych w świetle Instrukcji *Dignitas Connubii*. W: *Proces małżeński według Instrukcji „Dignitas connubii”*. Materiały z ogólnopolskiego spotkania pracowników sądownictwa kościelnego w Gródku nad Dunajcem w dniach 13 – 14 czerwca 2005 roku. II Ogólnopolskie Forum Sądowe. Red. T. Rozkrut. Tarnów 2006 s. 46 - 47.]. Istota tych kompetencji polega na współtworzeniu wskazanych w nich działań przez wszystkich sędziów tworzących kolegium w danej sprawie, w taki sposób, by stanowiły one akty kolegialne. Poprzez tego typu działanie sędziowie ci współpracują w ramach *iudicium* współtworząc je w jego istocie. Kompetencje kolegium, poprzez ich znaczenie procesowe, można odpowiednio pogrupować.

Do pierwszej grupy kompetencji kolegium można zaliczyć działania sędziów dotyczące rozstrzygnięcia całej sprawy. Pierwszą kompetencją zespołu sędziów działających kolegialnie, wskazaną w Instrukcji *Dignitas connubii*, jest rozstrzygnięcie sprawy głównej [DC art. 45, 1°.], czyli wydanie definitywnej decyzji w sprawie, której owo kolegium przewodniczy. Oznacza to, że kolegium sędziowskie nie może się uchylać od definitywnej decyzji wyrokowej w kwestii zasadniczego pytania postawionego w formule wątpliwości. Sprawy o nieważność małżeństwa są bowiem zarezerwowane trybunałowi kolegialnemu trzech sędziów [DC art. 30 § 1.]. Drugą kompetencją kolegium, mieszczącą się merytorycznie w pierwszej grupie, jest rozstrzygnięcie spraw wypadkowych [DC art. 45, 6°.]. Sprawa wypadkowa, czyli incydentalna, pojawia się wtedy, gdy po formalnym rozpoczęciu działań procesowych, czyli po cytacji stron, zgłoszona zostaje wyodrębniona kwestia. Kwestia ta, chociaż nie jest wyraźnie podjęta w skardze powodowej, tak jest związana ze sprawą główną, że z natury rzeczy i dla zachowania chronologii działań, powinna być rozwiązana przed sprawą główną [DC art. 217.].

W drugiej grupie kompetencji kolegium mieszczą się czynności sędziów dotyczące wstępnej fazy procesu. Taką kompetencją zespołu sędziów tworzących kolegium jest rozpatrywanie zarzutów niewłaściwości [DC art. 45, 2°.]. Kolejną kompetencją sędziów konstytuujących kolegium, mieszczącą się w drugiej grupie, jest rozpatrzenie rekursu przeciwko odrzuceniu skargi powodowej, skierowanego do kolegium [DC art. 45, 3°.]. Ostatnią kompetencją trybunału kolegialnego, odnoszącą się do drugiej grupy, jest rozpatrzenie rekursu od dekretu przewodniczącego lub ponensa, w którym została ustalona formuła wątpliwości [DC art. 45, 4°.].

Trzecią grupę zadań kolegium tworzą działania dotyczące fazy dowodzenia. Taką kompetencją sędziów współtworzących kolegium jest rozstrzygnięcie, *expeditissime*, wniosku strony o dopuszczenie odrzuconego dowodu [DC art. 45, 5°.]. Kolegium właśnie ma rozwiązać kwestię, w trybie *expeditissime*, gdy strona domaga się, by dowód odrzucony został dopuszczony [DC art. 158 § 1.]. Nie jest więc możliwa apelacja od decyzji kolegium w sprawie dopuszczenia odrzuconego dowodu. Ewentualnie sprawa dopuszczenia odrzuconego dowodu może być jeszcze raz wniesiona przez stronę wraz z apelacją [T. Rozkrut. Tytuł VII. Dowody. W: *Komentarz do Instrukcji procesowej „Dignitas connubii”*. Red. naukowa T. Rozkrut. Sandomierz 2007 s. 234 – 235.].

Do czwartej grupy kompetencji kolegium trzeba zaliczyć czynności dotyczące fazy wyrokowania i podważalności wyroku. Do tej grupy kompetencji należy wspólne ustalanie, z ważnego powodu, czasu dłuższego niż jeden miesiąc na publikację wyroku [DC art. 45, 7°.]. Następną kompetencją kolegium, wchodzącą w zakres czwartej grupy, jest nałożenie na strony zakazu zawierania nowego małżeństwa [DC art. 45, 8°.], co powinno być uczynione w wyroku [DC art. 250, 3°.]. Inną kompetencją sędziów tworzących kolegium, w odniesieniu do czynności dotyczących fazy wyrokowania i podważalności wyroku, jest ustalenie kosztów sądowych i rozpatrzenie rekursu przeciwko orzeczeniom o kosztach i honorariach [DC art. 45, 9°.]. Kolejną kompetencją sędziów współtworzących trybunał kolegialny, należącą do czwartej grupy, jest poprawianie błędów materialnych w tekście wyroku [DC art. 45, 10°.]. Ostatnią kompetencją trybunału kolegialnego, odnoszącą się do czwartej grupy, jest rozpatrzenie kwestii nieważności wyroku [DC art. 45, 12°.].

Piątą grupę możliwości kompetencyjnych kolegium tworzą działania dotyczące różnych innych kwestii, które nie mieszczą się w czterech wcześniej omówionych grupach. Właśnie ostatnią kompetencją sędziów trybunału kolegialnego, wymienioną w Instrukcji *Dignitas connubii*, jest wydawanie innych aktów procesowych, które kolegium sobie zarezerwowało lub tych, które zostały mu przekazane [DC art. 45, 13°.]. Jest to niezwykle ważna możliwość działania dla sędziów tworzących trybunał kolegialny w danej sprawie o nieważność małżeństwa, gdyż mogą oni własną powagą zarezerwować sobie, do wspólnego, czyli kolegialnego decydowania, cały szereg czynności procesowych, które oczywiście nie wchodzą w zakres kompetencji przewodniczącego zespołu sędziowskiego, ale nie są również zarezerwowane do

wyłączonego decydowania przez kolegium. Mogą to być między innymi: decyzje dotyczące przeprowadzania środków dowodowych, terminów procesowych, tak zwanej próby pogodzenia stron, czyli skłonienia współmałżonków do wznowienia wspólnego życia małżeńskiego i wiele innych. Nic nie stoi na przeszkodzie, żeby niektóre ze swoich kompetencji przewodniczący zespołu sędziowskiego przekazał całemu kolegialnemu zespołowi sędziowskiemu do wspólnego decydowania.

Na wcześniej postawione pytanie o sens sformułowania kanonu 1437 § 1, że trybunał kolegialny powinien działać kolegialnie, bardzo szczegółową odpowiedzią jest 45 artykuł Instrukcji *Dignitas connubii*. Można w nim odnaleźć aż trzynaście kompetencji trybunału kolegiального, które tworzą katalog działań tego trybunału. Jednocześnie jawią się one jako zasada kanonicznego procesu o nieważność małżeństwa, istotna dla wewnętrznego obrazu *iudicium*. Warto tu podkreślić kompletność zakresu tych uprawnień. Kolegiarność działań zespołu sędziowskiego tworzy jednocześnie zasadę przenikającą *iudicium* w jego ontycznej strukturze, gdyż zadania kolegium dotyczą istotnych elementów przebiegu *iudicium*, takich jak: wstępna faza procesu, faza dowodzenia, faza wyrokowania i podważalności wyroku, czy rozstrzygnięcie spraw w ogólności.

Wszystkie uprawnienia trybunału kolegiального zamieszczone w Instrukcji *Dignitas connubii* znajdują swoje odzwierciedlenie w normach kodeksowych i dotyczą one całego *iudicium*, dlatego zasada kolegialności jest naczelną dyrektywą kościelnego prawa procesowego małżeńskiego, gdyż wynika ona z bardzo wielu norm i towarzyszy procesowi o nieważność małżeństwa przez cały czas jego trwania. Zabezpiecza ten proces właśnie poprzez wymóg kolegialności, ponieważ zabezpiecza jego rzetelność i dążenie do prawy obiektywnej. W ten sposób do tego samego obliuguje wszystkich innych uczestników procesu, takich jak: notariusz, obrońca węzła, rzecznik sprawiedliwości oraz strony sporu, ich adwokatów i pełnomocników. Na wszystkie czynności procesowe w postępowaniu wobec trybunału kolegiального, z natury swojej możliwe do przeprowadzania przez kilku sędziów, można również spojrzeć jako na działania bezpośrednio powierzone jednemu z nich lub innej formalnie wskazanej osobie, z możliwością udziału w tych czynnościach także innych sędziów, zgodnie z ich ogólnym prawem i obowiązkiem rozpoznawania sprawy [A. Dzięga. Specyfika decyzji kolegialnej w trybunale kościelnym. W: *Matrimonium spes mundi. Małżeństwo i rodzina w prawie kanonicznym, polskim i międzynarodowym. Księga pamiątkowa dedykowana ks. prof. Ryszardowi Sztymmlerowi*. Red. T. Płoski, J. Krzywowska. Olsztyn 2008 s. 190 – 191.].

Trzeba jednak pamiętać, że zasada kolegialności, chociaż dotyczy wspólnotowego działania sędziów tworzących turnus, to jednak w żaden sposób nie ogranicza autonomiczności działania każdego poszczególnego sędziego kościelnego, wręcz ją zabezpiecza w ramach działania kolegiального, czyli podlegającego jakiejś weryfikacji, chociażby przez głosowanie. Ponadto, zasada kolegialności nie wyklucza możliwości działania w ramach *iudicium* i jednego turnusu sędziowskiego innych funkcji, takich jak ponens, audytor, czy relator.

Zasada kolegialności bez wątplenia jest zasadą w ujęciu dyrektywalnym, co znajduje swoje odzwierciedlenie w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku w kanonie 1426 § 1: „Trybunał kolegialny powinien działać kolegialnie i wydawać wyroki większością głosów” oraz w Instrukcji procesowej *Dignitas connubii* w artykule 45.

Zestawiając ze sobą dwie zasady: odpowiedzialności przewodniczącego i kolegialności, można uznać, że kompetencje przewodniczącego kolegium sędziowskiego i kompetencje sędziów turnusu kolegiального uzupełniają się, tworząc łącznie pełny katalog aktów sędziowskich możliwych do realizacji w ramach *iudicium*, ponieważ odnoszą się do wszystkich jego elementów, czy to strukturalnych, czy to proceduralnych. Zasada odpowiedzialności przewodniczącego zespołu sędziowskiego za przebieg procesu i zasada kolegialności nie są więc sobie przeciwne, ale wręcz są konieczne, jako równocześnie istniejące w procesie o nieważność małżeństwa, gdyż w ten sposób organizują one sędziów, a tym samym współtworzą *iudicium*.

Obie dyrektywy koncentrują się wokół osoby sędziego, czy to występującego w charakterze przewodniczącego lub współtworzącego kolegium. Porządkują jego działania w obu tych wymiarach, które ontycznie współtworzą *iudicium*. Ich istnienie w sposób konieczny przynależy do istnienia *iudicium*. Sędzia stanowi bowiem element konstytutywny każdego *iudicium*.

Principio della collegialità
(Guida per i principii processuali nel diritto canonico – parte VI)

Nel sistema del diritto processuale canonico, lo *iudicium* è costituito da elementi strutturali e procedurali definiti nell'ambito di *disceptatio et definitio*. Questi elementi si condizionano a vicenda. Uno degli elementi strutturali sono le parti del processo, dalla cui partecipazione allo *iudicium* risultano tre principii: contraddittorietà, parità e biparzialità. La loro realizzazione è possibile grazie all'esistenza ed al funzionamento di un altro elemento strutturale dello *iudicium*, ossia il giudice. Proprio lui controlla la realizzazione di questi principii, necessari nel contesto del successivo elemento strutturale dello *iudicium*: l'oggetto della controversia.

Anche il principio della responsabilità del presidente per lo svolgimento del procedimento giudiziario è un principio avente forma di direttiva, dal momento che è stato inserito dal Legislatore nell'Istruzione processuale *Dignitas connubii* all'articolo 46 § 2; tuttavia nel Codice di Diritto Canonico deve essere interpretata sulla base della totalità delle norme processuali, il che induce a pensare che abbia una forma descrittiva. Il principio della collegialità ha invece l'aspetto di una direttiva, rispecchiato sia nel canone 1426 § 1 del Codice di Diritto Canonico del 1983 che nell'Istruzione processuale *Dignitas connubii* all'articolo 45.

Słowa kluczowe: proces kanoniczny, zasady procesowe w prawie kanonicznym, zasada kolegialności

Parole chiavi: il processo canonico; i principii processuali nel diritto canonico; il principio della collegialità

Varia

Некоторые правовые аспекты деятельности органов нотариата Украины

Законодательство Украины постоянно меняется. Соответствующие изменения претерпевают также нормы, регулирующие деятельность нотариальных органов государства. Так, в течение 2011-2012 годов в действующее нотариальное законодательство Украины внесены многочисленные и существенные изменения.

Целью исследования является: определить понятие нотариата, компетенцию органов, которые вправе совершать нотариальные действия по законодательству Украины.

Состояние исследования. Украинские ученые уделяют должное внимание анализу украинского нотариального законодательства. В частности, в Украине следует отметить работы Баранковой В.В., Васылыны Н. В., Дякович М. М., Ефименка Л. В., Комарова В.В., Нелина А. И., Пасичнык С. Г, Радзиевской Л. К., Фурсы С.Я., Фурсы Е.И., Черныша В.Н., Ясинской Л.Э. и многих других.

Появление качественно нового законодательства, регламентирующего деятельность нотариата в Украине, была вызвана объективными закономерностями развития общества, главная из которых заключалась в обеспечении охраны частной собственности, формируется как одно из основных конституционных прав граждан и организаций, создании условий, при которых владелец на своем усмотрению и желании мог владеть и распоряжаться своим имуществом. Принятие нового законодательства было закономерным результатом движения общества к рыночным отношениям и как следствие появления новых форм собственности [Нотариат в Украине: Учеб. Пособие. / Под ред. В.М. Бесчастного. - К.: Знание, 2008, с. 31].

Законодательство Украины о нотариате - это нормативно-правовые акты, принятые уполномоченными государственными органами, в которых закреплены правила, регулирующие организацию и компетенцию нотариальных органов государства и процессуальный порядок совершения ими нотариальных действий.

Основным нормативно - правовым актом, регламентирующим нотариальную деятельность, является Закон Украины « О нотариате » от 2 сентября 1993 года, который вступил в силу с 1 января 1994 года. Этот закон устанавливает порядок правового регулирования деятельности органов нотариата и порядок совершения ими нотариальных действий. К источникам нотариального права, кроме указанного закона, относятся кодексы Украины: Гражданский кодекс, Земельный кодекс, Хозяйственный кодекс, Семейный кодекс, Налоговый кодекс и другие многочисленные нормативные акты.

Также источником нотариального права являются нормы международного права, ратифицированные Украиной в установленном законом порядке и которые являются обязательными для их выполнения. Заключенные и надлежащим образом ратифицированные Украиной международные договоры являются неотъемлемой частью национального законодательства Украины и применяются в порядке, предусмотренном для норм национального законодательства. Когда такой порядок не установлен, то приоритет, согласно нормам международного права, имеют нормы международных договоров.

Иностранцы граждане и лица без гражданства пользуются теми же правами и свободами, а также несут такие же обязанности, как и граждане Украины, за исключениями, установленными Конституцией, законами или международными договорами Украины.

Нотариусы в соответствии с законодательством Украины (статья 98 Закона Украины «О нотариате») применяют нормы иностранного права. Нотариусы принимают документы, составленные в соответствии с требованиями иностранного права, а также совершают удостоверяющие надписи в форме, предусмотренной иностранным законодательством, если это не противоречит законодательству Украины.

10 января 2002 Верховная Рада Украины дала согласие на присоединение Украины к Гагской Конвенции, отменяющей требование легализации иностранных официальных документов от 05.10.1961 года. Конвенция вступила в силу для Украины 22 декабря 2003 года и распространяется на официальные документы, которые были совершены на территории одного из государств,

участников соглашения и должны быть представлены на территории другого государства, также заключившего это соглашение.

Следует отметить, что между Украиной и Республикой Польша существует Договор о правовой помощи и правовых отношениях по гражданским и уголовным дел, который ратифицирован Украиной 04.02.94 и вступил в силу 14.08.1994.

Содержанием деятельности нотариата есть две глобальные и стратегические задачи - правоохранительная и правозащитная деятельность, которые возложены государством на специальную структуру органов и дополнительно на отдельных должностных лиц [Фурса С.Я., Фурса Е. И. Нотариат в Украине. Теория и практика: учеб. пособие. для студ. высш. учеб. закл. / С. Я. Фурса – К.: А.С.К., 2001, с. 39].

Государственное регулирование нотариальной деятельности состоит в установлении порядка допуска граждан к осуществлению нотариальной деятельности, порядка приостановления и прекращения частной нотариальной деятельности, порядка совершения нотариальных действий; определении органов и лиц, совершающих нотариальные действия и осуществляющих контроль за организацией нотариата и нотариальной деятельностью в Украине, проверки организации нотариальной деятельности нотариусов и выполнения ими правил нотариального делопроизводства; определении ставок государственной пошлины, взимаемой государственными нотариусами; установлении размеров платы за предоставление дополнительных информационно-технических услуг и порядка ее взыскания.

Нотариат в Украине – это система органов и должностных лиц, на которых возложено обязанность удостоверять права, а также факты, имеющие юридическое значение, и совершать другие нотариальные действия, предусмотрены Законом « О нотариате», с целью предания им юридической достоверности.

Субъектами, имеющимися право совершать нотариальные действия в Украине являются:

- нотариусы, работающие в государственных нотариальных конторах, государственных нотариальных архивах или частные нотариусы;
- должностные лица органов местного самоуправления в населенных пунктах, где нет нотариусов;
- должностные лица консульских учреждений и дипломатических представительств Украины;
- другие должностные лица, предусмотренные статьей 40 Закона «О нотариате», которые удостоверяют завещания и доверенности, приравненные к нотариальным.
- начальники учреждений исполнения наказаний, удостоверяющие подлинность подписи лиц, находящихся в таком учреждении, согласно статьи 78 Закона Украины «О нотариате».

Возлагая на нотариальные органы функцию совершения нотариальных действий, государство наделяет их властными полномочиями. Полномочия нотариальных органов, относительно совершения нотариальных действий регламентируется в зависимости от субъекта, который уполномочен совершать нотариальные действия.

Рассмотрим компетенцию каждого из субъектов, которые вправе совершать нотариальные действия.

Совершение нотариальных действий в Украине в первую очередь возлагается на нотариусов, работающих в государственных нотариальных конторах, государственных нотариальных архивах (государственные нотариусы) или занимаются частной нотариальной деятельностью (частные нотариусы). Документы, оформленные государственными и частными нотариусами, имеют одинаковую юридическую силу.

Нотариус в Украине - это уполномоченное государством физическое лицо, которое осуществляет нотариальную деятельность в государственной нотариальной конторе, государственном нотариальном архиве или независимую профессиональную нотариальную деятельность, в частности удостоверяет права, а также факты, имеющие юридическое значение, и совершает иные нотариальные действия, предусмотренные законом, с целью предоставления им юридической достоверности.

Статьей 3 Закона Украины «О нотариате» в редакции Закона Украины от 6 сентября 2012 № 5208-V устанавливается, что нотариусом может быть: гражданин Украины, который имеет высшее юридическое образование, владеет государственным языком, имеет стаж работы в сфере права не менее шести лет, из них помощником нотариуса или консультантом государственной нотариальной

конторы - не менее трех лет, сдавший квалификационный экзамен и получил свидетельство о праве на занятие нотариальной деятельностью. Не может быть нотариусом лицо, имеющее судимость, ограниченное в дееспособности или признанное недееспособным по решению суда. Также нотариус не может заниматься предпринимательской, адвокатской деятельностью, быть учредителем адвокатских объединений, состоять на государственной службе или службе в органах местного самоуправления, в штате других юридических лиц, выполнять другую оплачиваемую работу, кроме преподавательской, научной и творческой деятельности.

Свидетельство о праве на занятие нотариальной деятельностью выдается Министерством юстиции Украины на основании решения Высшей квалификационной комиссии нотариата и действительно на всей территории Украины.

Нотариус и лица, указанные в статье 1 Закона Украины «О нотариате», а также стажер нотариуса обязаны сохранять нотариальную тайну, даже если их деятельность ограничивается оказанием правовой помощи или ознакомлением с документами и нотариальное действие или действие, которое приравнивается к нотариальной, не совершалось.

Обязанность соблюдения нотариальной тайны распространяется также на лиц, которым о совершенных нотариальных действиях стало известно в связи с выполнением ими служебных обязанностей или иной работы, на лиц, привлеченных для совершения нотариальных действий в качестве свидетелей, и на других лиц, которым стали известны сведения, составляющие предмет нотариальной тайны. Лица, виновные в нарушении нотариальной тайны, несут ответственность в порядке, установленном законом.

Следует отметить, что только с 01 июня 2009 года установлена единая компетенция государственных и частных нотариусов в Украине, то есть частным нотариусам Украины предоставлено право оформлять наследство.

Нотариусы Украины совершают следующие нотариальные действия: удостоверяют сделки (договоры, завещания, доверенности и т.д.); принимают меры к охране наследственного имущества; выдают свидетельства о праве на наследство; выдают свидетельства о праве собственности на долю в общем имуществе супругов в случае смерти одного из супругов; выдают свидетельства о приобретении имущества с публичных торгов (аукционов); выдают свидетельства о приобретении имущества с публичных торгов (аукционов), если публичные торги (аукционы) не состоялись; осуществляют описание имущества физического лица, признанного безвестно отсутствующим или место пребывания которого неизвестно; выдают дубликаты нотариальных документов, хранящихся в делах нотариуса; накладывают запрет на отчуждение недвижимого имущества (имущественных прав на недвижимое имущество), подлежащее государственной регистрации; свидетельствуют верность копий (фотокопий) документов и выписок из них; свидетельствуют подлинность подписи на документах; свидетельствуют верность перевода документов с одного языка на другой; удостоверяют факт, что физическое или юридическое лицо является исполнителем завещания; удостоверяют факт нахождения гражданина в живых; удостоверяют факт нахождения гражданина в определенном месте; удостоверяют время предъявления документов; передают заявления физических и юридических лиц другим физическим и юридическим лицам; принимают в депозит денежные суммы и ценные бумаги; совершают исполнительные надписи; совершают протесты векселей; совершают морские протесты; принимают на хранение документы.

Однако, в государственных нотариальных архивах государственные нотариусы выдают дубликаты и свидетельствуют верность копий и выписок из документов, которые хранятся в делах этих архивов.

В соответствии с Законом Украины «О предотвращении и противодействии легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путем, или финансированию терроризма» специально определенными субъектами первичного финансового являются нотариусы.

Согласно статье 8 Закона исполнение обязанностей субъекта первичного финансового мониторинга обеспечивается нотариусами, если они участвуют в подготовке и осуществлении сделки по: купле-продаже недвижимости; управление активами клиента; управление банковским счетом или счетом в ценных бумагах; привлечение средств для образования юридических лиц, обеспечения их деятельности и управления ими; образования юридических лиц, обеспечения их деятельности

*Долинская Мария Степановна,
кандидат юридических наук, доцент, доцент кафедры хозяйственно-правовых дисциплин
Львовского государственного университета внутренних дел, Украина*

или управления ими, а также купле-продаже юридических лиц.

Нотариусы являются ответственными за проведение финансового мониторинга, а в случае нарушения требований Закона Украины «О предотвращении и противодействии легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путем, или финансированию терроризма» несут уголовную, административную и гражданско-правовую ответственность в соответствии с законом, а также могут быть лишены права осуществлять определенные виды деятельности согласно закону, а юридические лица, которые осуществляли финансовые операции по легализации (отмыванию) доходов или финансировали терроризм, могут быть ликвидированы по решению суда.

С 1 января 2013 года, в соответствии с Законом Украины «О государственной регистрации вещных прав на недвижимое имущество и их отягощений», государственным регистратором является нотариус как специальный субъект, на которого возложены функции государственного регистратора прав на недвижимое имущество и их отягощений.

Нотариус при совершении нотариальных действий с недвижимостью имуществом, объектом незавершенного строительства имеет доступ и пользуется Государственным реестром прав на недвижимое имущество, осуществляет поиск в нем сведений о зарегистрированных вещных правах на недвижимое имущество, объект незавершенного строительства, обременения таких прав и по его результатам формирует выписку из Государственного реестра прав на недвижимое имущество, который остается в деле государственной нотариальной конторы или частного нотариуса. При этом, нотариус как специальный субъект, на которого возлагаются функции государственного регистратора прав на недвижимое имущество и который печать такого регистратора, осуществляет полномочия в соответствии с вышеуказанным законом.

Обращаем внимание на то, что 1 октября 1996 года, тексты договоров, завещаний, доверенностей, свидетельств, актов о морских протестах и протестах векселей, переводов, в случае засвидетельствования нотариусом верности перевода документа с одного языка на другой, заявлений, на которых нотариусом удостоверяется подлинность подписи, за исключением тех экземпляров, которые остаются в делах нотариусов, а также дубликатов нотариальных документов, излагаются на специальных бланках нотариальных документов.

Консульские учреждения Украины совершают следующие нотариальные действия: удостоверяют сделки (договоры, завещания, доверенности и т.п.), кроме ипотечных договоров, соглашений об отчуждении и залоге жилых домов, квартир, дач, садовых домов, гаражей, земельных участков, другого недвижимого имущества, находящегося в Украине; принимают меры к охране наследственного имущества; выдают свидетельства о праве на наследство; выдают свидетельства о праве собственности на долю в общем имуществе супругов в случае смерти одного из супругов; свидетельствуют верность копий документов и выписок из них; свидетельствуют подлинность подписи на документах; свидетельствуют верность перевода документов с одного языка на другой; удостоверяют факт нахождения гражданина в живых; удостоверяют факт нахождения гражданина в определенном месте; удостоверяют тождественность гражданина с лицом, изображенным на фотографии; удостоверяют время предъявления документов; принимают в депозит денежные суммы и ценные бумаги; совершают исполнительные надписи; принимают на хранение документы; совершают морские протесты; выдают дубликаты удостоверенных ими документов.

Законодательством Украины могут быть предусмотрены и иные действия, совершаемые консульскими учреждениями Украины. Порядок совершения нотариальных действий консульскими учреждениями устанавливается Законом Украины «О нотариате», Консульским уставом Украины и другими актами законодательства Украины.

В населенных пунктах, где нет нотариусов, уполномоченные на это должностные лица органа местного самоуправления совершают следующие нотариальные действия: принимают меры по охране наследственного имущества; удостоверяют завещания (кроме секретных) выдают дубликаты удостоверенных ими документов; свидетельствуют верность копий (фотокопий) документов и выписок из них; свидетельствуют подлинность подписи на документах. Сведения об удостоверенных завещаниях, направляются в Наследственный реестр. В тоже время, указанные должностные лица не имеют права на оформление документов, предназначенных для использования за пределами государственной границы.

Итак, если иностранный гражданин, находясь на территории Украины в населенном пункте, где нет нотариуса, пожелает сделать завещание, то ему надо обратиться за этим к нотариусу лично или в случае болезни сделать вызов, чтобы удостоверили с выездом нотариуса на дом.

В соответствии с Законом Украины № 1055-17 от 3 марта 2009 «О внесении изменений в статью 245 Гражданского кодекса Украины относительно полномочий должностных лиц органов местного самоуправления по совершению действий, приравненных к нотариальным», а также пункта четвертого части второй статьи 40 Закона Украины «О нотариате» в редакции Закона N 1054 - VI от 03 марта 2009 года, доверенности лиц, проживающих в населенных пунктах, где нет нотариусов, удостоверенные уполномоченным на это должностным лицом органа местного самоуправления, кроме доверенностей на право распоряжения недвижимым имуществом, доверенности на управление и распоряжение корпоративными правами и доверенностей на пользование и распоряжение транспортными средствами. Обращаем внимание на то, что должностные лица органов местного самоуправления удостоверяются доверенности только от граждан, проживающих на территории сельского или поселкового совета и не имеют право удостоверять доверенности от юридических лиц.

Согласно статьи 40 Закона Украины «О нотариате», к нотариально удостоверенным завещаниям (кроме секретных), приравниваются: завещания лиц, находящихся на лечении в больнице, госпитале, другом стационарном учреждении здравоохранения, а также лиц, проживающих в домах престарелых и инвалидов, удостоверенные главными врачами, их заместителями по медицинской части или дежурными врачами этих больниц, госпиталей, других стационарных учреждений здравоохранения, а также начальниками госпиталей, директорами или главными врачами домов для престарелых и инвалидов; завещания лиц, находящихся во время плавания на морских, речных судах, которые ходят под флагом Украины, удостоверенные капитанами этих судов; завещания лиц, находящихся в поисковых или других экспедициях, удостоверенные начальниками этих экспедиций; завещания военнослужащих, а в пунктах дислокации воинских частей, соединений, учреждений, военно-учебных заведений, где нет нотариусов или должностных лиц органов местного самоуправления, совершающих нотариальные действия, также завещания работников, членов их семей и членов семей военнослужащих, удостоверенные командирами (начальниками) этих частей, соединений, учреждений или военно-учебных заведений; завещания лиц, содержащихся в учреждениях исполнения наказаний, удостоверенные начальниками таких учреждений; завещания лиц, содержащихся в следственных изоляторах, удостоверенные начальниками следственных изоляторов. Аналогичная норма предусмотрена в статье 1252 Гражданского кодекса Украины.

Капитаны морских судов обязаны передать по одному экземпляру удостоверенных ими завещаний капитану морского порта или консулу Украины в иностранном порту для последующего направления их в государственный нотариальный архив по месту жительства завещателя.

Государственный нотариус государственного нотариального архива обязан проверить законность завещания, поступившего на хранения, и оставить у себя полученный им экземпляр завещания с уведомлением об этом завещателя и должностного лица, заверила завещание. В случае установления несоответствия завещания закону государственный нотариус государственного нотариального архива сообщает об этом завещателя и должностное лицо, заверила завещание. В случае если завещатель не имел места жительства в Украине или место жительства завещателя неизвестно, завещание направляется в Киевский государственный нотариальный архив.

К нотариально удостоверенным доверенностям также приравниваются: доверенности военнослужащих и других лиц, находящихся на излечении в госпиталях, санаториях и других военно-лечебных учреждениях, удостоверенные начальниками этих учреждений, их заместителями по медицинской части, старшими или дежурными врачами; доверенности военнослужащих, а в пунктах дислокации воинской части, соединения, учреждения, военно-учебных заведений, где нет нотариуса или должностных лиц органов местного самоуправления, совершающих нотариальные действия, также доверенности работников, членов их семей и членов семей военнослужащих, удостоверенные командирами (начальниками) этих частей, соединений, учреждений или военно-учебных заведений; доверенности лиц, содержащихся в учреждениях исполнения наказаний или следственных изоляторах, удостоверенные начальниками таких учреждений или

следственных изоляторов; доверенности лиц, проживающих в населенных пунктах, где нет нотариусов, удостоверенные уполномоченным на это должностным лицом органа местного самоуправления, кроме доверенностей на право распоряжения недвижимым имуществом, доверенности на управление и распоряжение корпоративными правами и доверенностей на пользование и распоряжение транспортными средствами. Аналогичные нормы предусмотрены статьей 245 Гражданского кодекса Украины.

В соответствии со статей 40-1 закона Украины « О нотариате», начальник учреждения исполнения наказаний свидетельствует подлинность подписи лица, находящегося в таком учреждении, которое приравнивается к нотариальному заверению подлинности подписи.

Ограничения осуществления нотариальной деятельности предусмотрено в статье 9 Закона Украины « О нотариате». Нотариус и должностное лицо местного органа самоуправления, совершающие нотариальные действия, не вправе совершать нотариальные действия: на свое имя и от своего имени, на имя и от имени своего мужа или своей жены, его (ее) и своих родственников (родителей, детей, внуков, деда, бабы, братьев, сестер), а также на имя и от имени работников данной нотариальной конторы, работников, состоящих в трудовых отношениях с частным нотариусом, или работников данного исполнительного комитета. Должностные лица органа местного самоуправления не вправе совершать нотариальные действия также на имя и от имени данного исполнительного комитета. В указанных случаях нотариальные действия совершаются в любой другой государственной нотариальной конторе, у частного нотариуса или в другом местном органе самоуправления. Должностные лица, перечисленные в статье 40 указанного Закона, не вправе удостоверять завещания и доверенности на свое имя и от своего имени, на имя и от имени своего мужа или своей жены, его (ее) и своих родственников (родителей, детей, внуков, деда, бабы, братьев, сестер). Нотариальные и приравненные к ним действия, совершенные с нарушением установленных этой статьей правил, являются недействительными.

Выводы. Наиболее широкие полномочия по совершению нотариальных действий возложено государством на государственных и частных нотариусов.

Перспективы дальнейших исследований заключаются в более детальном исследовании совершаемых нотариальных действий. Например, общих правил совершения нотариальных действий, в частности, брачных договоров, договоров по распоряжению недвижимостью, земельными участками, вопросов получения и оформления наследства и т. п..

Some Legal Aspects of the Activities of the Notarial System in Ukraine

The research deals with the urgent problems of legal regulation of notarial activities in Ukraine.

The concept of notarial activities is revealed.

The legislative acts regulating notarial activities, in particular the application of foreign laws by notaries are considered in the article.

The fulfillment of notarial actions abroad is exercised by consular offices of Ukraine, and it is exercised by diplomatic missions of Ukraine in the cases provided by legislation.

Particular attention is paid to the state regulation of notarial activities.

The definition of the concept of a notary public is given. The author makes an analysis of the competence of state and private notaries. Similarities and differences in the activities of state and private notaries are revealed. It is proved that since June 1, 2009 the competence of state and private notaries of Ukraine has been the same.

The order of notarial actions accomplishing by authorized persons of local self-government bodies in populated areas, where no notaries are available, is investigated. It is noticed that these local government officials are not entitled to execute documents intended for use beyond the state borders.

Analyses of officials authorized to certify wills and powers of attorney which are equated to notarized in accordance with Article 40 of the Law of Ukraine "On Notariate" is carried out.

It is proved that the attestation of the authenticity of a signature on documents by a Chief of Penitentiary Institution equates with the notarial certification of the authenticity of a signature.

Restrictions on notarial acts are described.

*Долинская Мария Степановна,
кандидат юридических наук, доцент, доцент кафедры хозяйственно-правовых дисциплин
Львовского государственного университета внутренних дел, Украина*

The issue of notaries' fulfillment of functions of special subjects of primary financial monitoring in accordance with the Law of Ukraine "On Prevention and Counteraction to Legalization (Laundering) of the Proceeds from Crime or Terrorism Financing" is considered.

The author pays attention to notaries' fulfillment of functions of state registrars of rights to real property and their encumbrances since January 1, 2013 (according to changes in the Law of Ukraine "On State Registration of Real Rights to Immovable Property and Their Encumbrances").

Ключевые слова: нотариальные органы, нотариус

Keywords: notarial activities, notary

Informacje ogólne

Rada Naukowa:

Abp dr hab. Andrzej Dzięga, Prof. KUL
Dr hab. Marta Greszata – Telusiewicz, Prof. KUL

Konsultanci językowi:

Język angielski:

Mgr Paweł Czocho

Język francuski:

Mgr Małgorzata Walencik

Język hiszpański:

Ks. dr Julian Głowacki

Język niemiecki:

Ks. dr Grzegorz Jankowiak

Język włoski:

Ks. dr Julian Głowacki

Redaktor naczelny:

dr Piotr Telusiewicz

Sekretarz redakcji:

dr Piotr Telusiewicz

Opracowanie techniczne:

dr Piotr Telusiewicz

Recenzenci:

Polskie prawo rodzinne:

Prof. dr hab. Henryk Cioch
Dr hab. Marek Andrzejewski, Prof. US
Dr hab. Zbigniew Kuniewicz, Prof. US

Kościelne prawo procesowe:

Ks. Prof. dr hab. Tomasz Rozkrut, UP JP II
O. Prof. Piotr Skonieczny, O.P., Angelicum, Roma
Ks. dr hab. Tadeusz Syczewski, Prof. KUL
Ks. dr hab. Robert Kantor, UP JP II

Recenzenci dodatkowi:

Abp dr hab. Andrzej Dzięga, Prof. KUL
Dr hab. Marta Greszata – Telusiewicz, Prof. KUL
Ks. dr hab. Piotr Stanisław, Prof. KUL

Adres redakcji:

Collegium Jana Pawła II
p. 535
Al. Raławickie 14
20 - 950 Lublin

tel. (81) 4453539

Email

czlowiek.rodzina.prawo@gmail.com

Wydawca:

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Al. Raławickie 14
Lublin 20 - 950

Czasopismo internetowe wpisane do prowadzonego przez
Sąd Okręgowy w Lublinie rejestru dzienników i czasopism
pod poz. Rej. Pr. 1222.

Data wydania: 30 czerwca 2014 roku

ISSN 2299 - 0283